

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt Volume 10/ Sayı Issue 26/ Aralık December 2021
Samsun-Türkiye/ Turkey www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut452>

Araştırma Makalesi/ Research Article

1923-1950 Dönemi Türk Romanında Aşk Mekânı Olarak Üsküdar¹

Üsküdar as a Place of Love in the 1923-1950 Period Turkish Novel

Öz

İnsanoğlunun en ulvî duygularından olan aşk, sanatın temelini oluşturan unsurlardan biridir. Sanatın hemen her türünde sanatçılar tarafından ortaya konulan eserlerin ekseriyeti aşk konusu etrafında şekillenir. Aşk duygusu sanatçının ruhunu sararken onun dış dünyayı algılayışını da etkiler. Sanatçı, çevreyi bu duygunun etkisiyle algılayarak sanat eserine hislerini yansıtır. Aşk konusunun en çok işlendiği edebî türlerden biri romandır. Türk ve Dünya edebiyatında başyapıt kabul edilen aşk romanları farklı dillere çevrilerek yıllardır insanlar tarafından ilgiyle okunur. Aşk, insanın iç dünyasıyla ilgili olduğu gibi dış dünyası da aşkı besleyen ve tamamlayan önemli etkenlerdendir. Bundan dolayı aşk ile bağdaştırılan ve özdeşleştirilen mekânlar vardır. Boğaz'ı, Üsküdar ve Çamlıca'sı, Adalar'ı ve daha birçok tabii güzelliği ve sunduğu manzarasıyla İstanbul, kimi romancılar tarafından aşk şehri kabul edilerek eserlere aşk mekânı olarak girmiştir. Aşk duygusunun işlendiği ve mekânın İstanbul olduğu birçok romanda Üsküdar, özellikle de Çamlıca, manzarası ve tabii güzellikleri ile çiftlerin aşklarına şahitlik eden, kişilerin aşklarını yaşadığı, sevdalarına güzellik katan aşk mekânı olarak eserleri zenginleştirir. Tanzimat sonrası gelişen Türk edebiyatında sanatçıların âleme baktıkları iki tepeden biri olan Çamlıca, bu neslin romanlarında önemli bir mekân olmasının yanında sanatçıların özelde Çamlıca genelde Üsküdar'a olan ilgisi günümüze kadar devam eder. İlk dönem romanlarında olduğu gibi Cumhuriyet dönemi romanlarında da Üsküdar'ın aşk mekânı olarak eserlere yansıdığı görülür. Bu makalede, 1923-1950 dönemi Türk romanında Üsküdar'ın aşk mekânı olarak nasıl işlendiği insan mekân birlikteliği bağlamında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, aşk, mekân, Üsküdar, İstanbul.

Abstract

Love, one of the most sublime feelings of human beings, is one of the elements that form the basis of art. Most of the works produced by artists in almost all types of art are shaped around the subject of love. While the feeling of love surrounds the soul of the artist, it also affects his/her perception of the outside world. The artist reflects his/her feelings towards the work of art by perceiving the environment with the effect of this feeling. One of the literary genres in which the subject of love is handled the most is the novel. Love novels, which are accepted as masterpieces in Turkish and World literature, have been translated into different languages and read with interest by people for years. As love is related to the inner world of a person, the outer world is one of the important factors that nourish and complement love. Therefore, there are places that are associated and identified with love. With its Bosphorus, Üsküdar and Çamlıca, the Islands and many more natural beauties and views, Istanbul has been accepted by some novelists as the city of love and entered the works as a place of love. In many novels where the feeling of love is handled and the place is Istanbul, Üsküdar, especially Çamlıca, with its scenery and natural beauties, enriches the works as a place of love that witnesses the love of couples, experiences their love and adds beauty to their love. Çamlıca, which is one of the two hills that artists look at the world in the Turkish literature that developed after the Tanzimat, is an important place in the novels of this generation, as well as the interest of artists in Çamlıca in general and Üsküdar in general until today. It is seen that Üsküdar is reflected in the works as a place of love in the novels of the Republic period, as in the first period novels. This article discusses how Üsküdar is treated as a place of love in the Turkish novel 1923-1950 in the context of the coexistence of human space.

Keywords: Turkish Novel, love, place, Üsküdar, İstanbul

Fikri Kula*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Ar. Gör.
Aksaray Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Aksaray-Türkiye.
Elmek: fkula32@gmail.com
ORCID: 0000000310100251

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 07.11.2021
Kabul Tarihi: 15.11.2021
E-yayın Tarihi: 25.12.2021

¹ Bu makale, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı bünyesinde Doç. Dr. Mehmet Güneş danışmanlığında yürütülen *Türk Romanında Üsküdar (1871-1950)* başlıklı doktora tezinden üretilmiştir

Atıf/ Citation:

Kula, F. (2021). 1923-1950 Dönemi Türk Romanında Aşk Mekânı Olarak Üsküdar. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 10/26, s. 166-180.

Giriş

İnsanoğlunun en ulvî duygularından olan aşk, sanatın temelini oluşturan unsurlardandır. Özellikle İslâm sanatında hâkim unsurun aşk olduğu “Eğer dikkatle incelenirse, din dışı kabul edilenler de dâhil, bütün İslâm sanatlarının temelinde, tasavvufî anlamda bir arayışın gerilimi, yani *aşk*’ın var olduğu görülecektir.” (Ayvazoğlu, 2015: 21) ifadesiyle vurgulanır. Sanatın hemen her türünde sanatçılar tarafından ortaya konulan eserlerin ekseriyeti aşk konusu etrafında şekillenir. Aşkın ve sevginin bir “sanat” olduğu (Fromm, 2021: 25) kabul edilirse sanatçıların bu konuya gösterdikleri ilgi daha anlaşılır hâle gelebilir. Aşk duygusu sanatçının ruhunu sararken onun dış dünyayı algılayışını da etkiler. Sanatçı, çevreyi bu duygunun etkisiyle algılayarak sanat eserine hislerini yansıtır. İnsanın varlık sebeplerinden kabul edilen aşk ile yoğrulan eserler, muhataplarına bu duyguyu aksettirebildiği ölçüde başarılı sayılır. Aşk ile şekillenen ve zenginleşen nitelikli sanat eserleri tarihte iz bırakır.

Aşk konusunun en çok işlendiği edebî türlerden biri romandır. Birçok yazar “tükenmeyen bir konu olma niteliği” (Özcan, 2012: 20) dolayısıyla eserini aşk üzerine kurar. Türk ve Dünya edebiyatında başyapıt kabul edilen aşk romanları farklı dillere çevrilerek insanlar tarafından ilgiyle okunur. Yenileşme devri Türk romanında ana temalardan biri olan aşk, Klasik Türk edebiyatında genelde hayalde yaşatılan duyguların yerine, acı ve tatlı yönleriyle beraberce yaşanan duygular olarak eserlerde işlenir. Özellikle ilk dönem romanlarında aşk “devrin sosyal şartları ve meseleleriyle realizmin tesiri altında” ele alınır (Uzun, 1991: 20). Aşk, insanın iç dünyasıyla ilgili olduğu gibi dış dünyası da aşkı besleyen ve tamamlayan önemli etkenlerdendir. Bundan dolayı aşk ile bağdaştırılan ve özdeşleştirilen mekânlar vardır. Boğaz’ı, Üsküdar ve Çamlıca’sı, Adalar’ı ve daha birçok tabii güzelliğiyle İstanbul, kimi romancılar tarafından aşk şehri kabul edilerek eserlere aşk mekânı olarak girmiştir. Aşk duygusunun işlendiği ve mekânın İstanbul olduğu birçok romanda Üsküdar ve özellikle Çamlıca, tabii güzellikleri ve manzarasıyla kişilerin aşklarını yaşadıkları, sevdalarına güzellik katan bir aşk mekânı olarak eserleri zenginleştirir.

1923-1950 Dönemi Türk Romanında Aşk Mekânı Olarak Üsküdar

Tanzimat sonrası gelişen Türk edebiyatında sanatçıların âleme baktıkları iki tepeden biri olan Çamlıca ([Beyatlı],1970:317), bu neslin romanlarında önemli bir mekân olmasının yanında sanatçıların özelde Çamlıca genelde Üsküdar’a olan ilgisi günümüze kadar devam eder. İlk dönem romanlarında olduğu gibi Cumhuriyet dönemi romanlarında da Üsküdar’ın aşk mekânı olarak eserlere yansıdığı görülür. 1923-1950 dönemi Türk romanında Üsküdar, birçok yazar tarafından farklı ele alış ve anlatımlarla aşk mekânı olarak işlenir.

Mehmet Rauf’un *Karanfil ve Yasemin* (Mehmet Rauf, 2002) romanında iki âşık Nevhîz ile Samim’in buluştukları ilk mekân Nevhîz’in babasının Çengelköy’deki köşküdür. Evli olan Nevhîz’in yasak aşkını gözlerden uzak ve şüphe çekmeden yaşayabileceği bir yer olarak gördüğü bu köşk, sevgililerin birleştikleri mekân olması açısından önemlidir. Köşte geçirdikleri gecenin ardından tekrar haberleşen Samim ile Nevhîz, daha rahat ve serbest olabilmek için ev tutmaya karar verirler. Samim bütün gün ev arar, en sonunda Moda Burnu’nda bir ev tutar. Nevhîz Beykoz’dan Üsküdar’a

vapurla gelip oradan arabayla Moda Burnu'ndaki eve geçer, daha sonra yine Üsküdar üzerinden evine gider.

Reşat Nuri Güntekin'in *Akşam Güneşi* romanında Nazmi'nin amcasının kızı Naciye, eşinin kendisini aldattığını öğrenince onu silahla vurur, kendisi de hastalanıp yataklara düşer. Babasının Çamlıca'daki köşkünde istirahat eden Naciye'nin kızı Jülide ile de bu süreçte Nazmi ilgilenir. Amcası, yeğenin kendileri ile ilgilenmek için köşkte kalmasından dolayı mutluluğunu dile getirir ancak Nazmi, orada amcasının köşk komşularının kızı Nazan'ı sevdiği için kalır. Romanda Çamlıca, Nazmi'nin sevdiğinin mekânı olması açısından önemlidir:

"Eskiden beri her yaz üç ay Çamlıca'da hava tebdiline gelirlerdi. Nazan Şükran'ın eski bir arkadaşıydı. Onunla beraber Naciye'ye abla derdi. Şimdi haftada bir iki gün hastayı görmeye geliyor, bahçede onun şezlongu yanındaki küçük hasır kanepede saatlerce oturuyordu. Hasta nöbetçiliği saatlerimi ekseriya onun köşkte bulunduğu zamanlara tesadüf ettirirdim. Bazen de Jülide'yi onun yanına gitmek için gizlice kıskırtır, arkasından giderdim." (Güntekin, (t.ba): 75).

Savaşta yaralandıktan sonra istirahat için memleketine dönen Nazmi, Çamlıca'da Şükran'ın yanındadır. Köşkün bahçesi bakımsızlıktan harap olmuş ve yabancı otlarla dolmuş, geceyi aydınlatması gereken ay ise donuk bir biçimde yansıtılır. Roman kişilerinin içinde buldukları duygu durumlarına uygun olarak çizilen mekân onların hâllerini çarpıcı şekilde yansıtması bakımından önemlidir. "[B]aşkışının yaşamındaki değişiklik, mekânın dinginliği ve tabiatın görünümü ile paralel olarak yansıtılır." (Kanter, 2008: 170). Şükran ile beraber geçirdikleri ilk akşam ve içinde bulunduğu duygu durumu Nazmi'nin ağzından şu ifadelerle okuyucuya aktarılır:

"Çamlıca'daki ilk akşamım... Şükran ile bahçedeyiz. Bakımsızlıktan büsbütün harap olmuş, baştan başa yabancı otlarla, mor çiçekli dikenlerle dolmuş bahçedeyiz. Alemdağı tepelerinden donuk bir ay doğuyor. Etrafta ağustosböceklerinden başka ses yok..." (Güntekin, (t.ba): 99).

Nazmi için Çamlıca aynı zamanda Nazan'a duyduğu sevgiden dolayı bir aşk mekânıdır. Nazmi, yaralı olduğu hâlde daha Çamlıca'ya geldiği ilk günün akşamı Nazan'ı görmek ister. Yürüyüşe çıkma bahanesi ile Şükran'ı ikna ederek Nazan'ın bulunduğu köşke doğru hareketlenirler. Durumu anlayan ve Nazmi'nin yürümekte çok zorlandığını fark eden Şükran ise bir vesile ile Nazan'ın o anda Çamlıca'da bulunmadığını Nazmi'ye söyleyerek onu geri dönmeye ikna eder.

Nazmi Çamlıca'daki köşke gideli bir ay olmasına rağmen hâlâ Nazan'ı görememesinden dolayı çok üzülür. Bir gün hazırlanıp ata binerek Nazan'ı görmeye gitmeye karar verir. Şükran ise Nazmi'ye biraz daha iyileştikten ve toparladıktan sonra gitmesini söyler. Bunun üzerine Nazmi'nin söylediği "-İmkânı yok hemşire Şükran, dedim, bugün onu görmezsem ölürüm..." (Güntekin, (t.ba): 106) cümlesi Nazmi'nin Nazan'a beslediği duygunun şiddetini yansıtması bakımından çarpıcıdır.

Reşat Nuri Güntekin'in *Ateş Gecesi* romanında Üsküdar önemli bir mekân olarak yer alır. Kemal Murat ile Afife, bir akşam Kemal Murat'ın abisinin Sultantepesi'ndeki köşkten dışarıya, yürüyüşe çıkarlar. Afife uzaktan bir türbe görür, merak edip gittikleri türbenin orada Kemal Murat türbe ile ilgili bilgiler verirken Afife söze girer,

Fikri Kula

ablasının kendisine Kemal Murat'ın öldüğü yalanını söylediğini ifade eder. Afife, Kemal Murat'a onu sevdiğini açıklayan cümleler kurar. Kemal Murat da yıllar önce sevdiği Afife'nin de o zamanlar kendisini sevdiğini anlar. Üsküdar'daki bu türbe onların birbirlerine duydukları aşkı açığa çıkardıkları mekân olur.

Kemal Murat ile Afife köşkte ve köşk dışındaki yürüyüşlerde bazen aile efradıyla bazen de baş başa vakit geçirirler. Kemal Murat, Afife'nin kendisine olan ilgisinin şiddeti ve bunu da çekinmeden belli etmesi karşısında kimi zaman şaşırır, onun bu hâlini hastalıklı olarak görür. Ona karşı eski sevgiyi duymasa da Afife ile birlikte olmaktan zevk duyar.

Afife'nin köşkten ayrılacağı günün önceki akşamı yemek yenileceği vakit köşkün üstünden tayyarelerin geçmesi ve top seslerinin gelmesinden dolayı aile bodruma sığınır. Kemal Murat'ın annesi, Afife'yi bodrumda göremeyince endişelenir, Kemal Murat da onu arar. Herkesin bodrumda olduğu bir anda Afife'yi tavan arasında gören Kemal Murat şaşırır, onun yanına gider. Bir müddet konuştuktan sonra aşağı incekleri sırada Afife düşecek gibi olur, Kemal Murat onu tutar ve birlikte sendeleyerek otururlar. Bu esnada aralarında bir yakınlaşma olur ve birlikte olurlar. Üsküdar Sultantepe'sindeki köşk, Kemal Murat'ın ağzından yıllardır "çıldırarak istediği" Afife'yi kollarının arasında bulduğu ve Kemal Murat ile Afife'nin birleştikleri mekân olur:

"Zihnimde şu fikir vardı: 'Bu kadar sene çıldırarak istediğim Afife kollarımın arasında...'

Karanlıkta ne yüzünü, ne başka hiç bir yerini farketmeyerek bunu zihnimde tekrar ederken onun vaktiyle pencereden gelen güneşle şeffaflaşan profilini, sokakta peçesinden yanaklarına serpilen benekleri, gölge ve karanlık içinde derisinden sızan bir ışıkla aydınlanıyor gibi görünen çehresini, birbirini takip eden levhalar halinde görüyordum.

Nasıl bir hareket zinciri neticesinde olduğunu hakikaten izahtan acizdim. Afife, saniyeden saniyeye kucağımda daha fazla yerleşiyor, vücudu bütün ağırlığıyla dizlerimin üstüne çöküyor, yüzü yüzüme, göğsü göğsüme yapıştıyordu.

Artık hiçbir düşüncenin, hiçbir mani ve kuvvetin bizi ayıramayacağı bir vaziyete düşmüştük. O, sesi, soluğu çıkmadan hiçbir hareketsiz kendini bırakıyordu. Bununla beraber son dakikada biçarenin bir sevk-i tabii ihtilâcıyla birkaç defa hafif bir mukavemet yapmaya çalıştığını hissettim. O kadar..." (Güntekin, (t.bb): 310).

Birlikte olmalarından sonra Afife ağlayarak Kemal Murat'ın gitmesini ister. Kemal Murat tavan arasından ayrılır ve az önce yaşadıkları ile ilgili düşüncelere dalar. Birlikte olmalarının doğru olmamasına rağmen aşklarının büyük hedefine ulaştıklarını düşünür. Başlangıçta iki taraf için de imkânsız olarak addedilen bu birliktelikle muratlarına erdiklerini ifade eder. Birlikte olduktan sonra Kemal Murat'ın düşündükleri "cinsileşen platonik aşkın nasıl birdenbire cazibesini kaybettiği[ni]" (Emil, 1989: 26) göstermesi bakımından önemlidir. Kemal Murat bunun kendilerine ders olacağını belirtir:

"Nihayet, şunu da söylemek lâzım ki, bu gece, aşkımızın büyük hedefine ulaştığımız, birbirimize tam tasarruf saadetini idrak ettiğimiz gecedir. Bize imkânsızlığı nisbetinde yüksek görünmüş olan bu zevkle pek bir fevkalâdelik olmadığını tecrübemizle anlamış bulunuyoruz. Muradımıza erdik, fakat başımız

göge ermedi. Bu, yalnız onu değil, ikimizi de uslandıracak faziletli bir derstir.”
(Güntekin, (t.bb): 312).

Kemal Murat, tavan arasında yaşadıklarından sonra yemek odasına iner ve Afife’yi de orada evin efradıyla beraber görür. Sürekli Afife’yi takip eden Kemal Murat, onun ağlamaklı hâlinin annesi tarafından fark edilmesinden endişelenir. Gece saati olunca herkes yatar, Kemal Murat ise sıkıntılı ve düşünceli olduğu için sık sık uykusundan uyanır. Uykusundan uyandığı bir vakit Afife’nin de uyanık olduğunu görür, Afife Kemal Murat’ın odasına gelir ve yeniden birlikte olurlar.

Ercüment Ekrem Talu’nun *Şevketmeap* romanında Anadolu’da yaşayan güzel ve zarif bir Türk kızı olarak nitelenen Kevser, küçük yaşlardayken İstanbul’a Seyfettin Bey’e evlatlık olarak getirilir. Seyfettin Bey’in Üsküdar Sultan Tepesi’ndeki konağında yaşamaya başlayan Kevser büyüdükçe güzelleşir. Seyfettin Bey’in Kuleli Askeri Mektebi’nde okuyan yeğeni Vahit de bu güzelliğe tutulur. İzin günlerinde amcasının yanına gelen Vahit ile Kevser için konağın bulunduğu Sultan Tepesi âdeta bir sevda mekânı hâline gelir. Romanın bu bölümünde Vahit ile Kevser’in birbirlerine karşı hissettiklerini yansıtan şu cümleler dikkate değerdir:

“Genç mektepli kısa bir tatil gününü amcasının yanında geçirmek üzere Sultan Tepesi’ndeki eve geldikçe, uzun süre mektepte kapalı kalmanın acısını Kevser’in mavi gözlerinden kendi gönlüne doğru akan sıcak bakışlarla eritir, unutturdu.

Aralarında ne bir temas olmuş, hatta ne de bir öpücük alınıp verilmişti. Yalnız bir yaz günü bahçede buluşmuşlar, güllerin sarhoşluk veren kokusu, büyük ceviz ağacının üzerinde ötüşen kuşların cıvıltısı, gökyüzünün berrak maviliği bu iki genç kalbe heyecan vermiş, gayriihtiyari bir yaklaşma ve sahip olma arzusuyla bakışmışlar ve o vakit Vahit sormuştu:

-Kevser, sen benim olmak ister misin?

Gönlünü pek tatlı gıcıklayan bu soru kızın başını döndürmüştü, bütün kanı yanaklarına sıçramıştı. Vahit’in karşısında bir an bile duramamış, mahcup fakat memnun bir halde kaçarken ‘İsterim!’ cevabını fırlatmış, koşa koşa gidip kapandığı odasında aşırı sevinçten ağlamıştı.” (Talu, 2018: 48-49).

Ercüment Ekrem Talu’nun *Beyaz Şemsiyeli* romanında Üsküdar’da bulunan Millet Bahçesi önemli bir mekândır. Eserde Rânâ ile kızı Hürmüz, bir mektup yazarak Memduh’u kandırırlar. Memduh da âşık olduğu Hürmüz’den karşılık gördüğünü düşünüp heyecanlanır. Geceyi heyecanlı bir bekleyişle geçirdikten sonra Hürmüz’ü görmek için sabah erkenden Millet Bahçesi’ne gider. Memduh, Hürmüz ile burada kavuşarak “gönlünü aydınlatacak” yıldızın doğacağı zamanı iştiaqla bekler:

“Ve ertesi gün, erkenden fırlayıp, ilk vapurlardan biri ile Üsküdar’a geçti, oradan da bir paytona atlayarak Tophanelioğluna çıktı.

Belediye bahçesi kapılarını henüz açmıştı. Bu erkenci müşteriyi hayretle karşılayan garsonlar onun şişen göz kapaklarından, yorgun ve düşünceli tavrından bir maceranın kahramanı olduğunu anladılar.

Memduh, öğleye kadar kâh oturdu, kâh bahçenin muntazam ve çiçekli tarhlarının arasında dolaştı. Çölü saran koyu karanlıklar içinde yolunu şaşırılmış bir gurbet

yolcusu gibi, gönlünü aydınlatacak seher yıldızının doğmasını bekliyordu!..” (Talu, 1939: 266).

Erkenden Millet Bahçesi’ne giden Memduh, zaman geçtikçe sabırsızlanır ve aklına birçok şey gelir. İkinci vakti olduğu ve bahçe kalabalıklaştığı hâlde Hürmüz’ün henüz gelmemiş olmasından dolayı kandırıldığı vehmine kapılır. Bir masum âşığın maşukunu beklerken sabırsızlanması ile o anlardaki duygu ve düşüncelerini yansıtan şu cümleler romanda dikkate değer öneme sahiptir:

“Öğle oldu.. biraz daha vakit geçti.. gittikçe sabırsızlanan Memduh zavallısı ne yapacağını bilemiyordu. Bahçe henüz تنها idi. Garsonların, bahçıvanların kendisile alay ettiklerinin farkında olmıyarak, gül fidanlarını yokluyor, havuzun içindeki kırmızı balıkların başında durup uzun uzun seyrediyor, zaman öldürmeğe çalışıyordu.

Derken, kapının önünde tek tük arabalar durmağa, bunların içinden kadınlı, erkekli geziciler inip, bahçeye yayılmaya başladılar. Her ayak sesine, zavallı Memduh kulak kabartıyor, helecanını belli etmeden, her yeni simayı tetkik haddesinden geçiriyordu.

İkinci okunurken, kalabalıklaşan bahçeye henüz ne Rânâ gelmişti, ne de Hürmüz. Memduh deli olacaktı. Perişan kafasının içinde bin türlü ihtimal karşılama idi. Acaba kambur yalan mı söylemişti? Rânâ ile kızı Çamlıcaya değil de başka bir yere mi gitmişlerdi. Yoksa evde idiler de, başka bir misafir bekledikleri için işi bu türlü mü idare etmişlerdi? Veyahut da Hürmüze hitaben yazdığı mektub anasının eline geçmişti de, henüz başlangıcında bulunan bir münasebeti birden kesmek maksadile Memduhu nazikâne istikbal mi etmişlerdi?” (Talu, 1939: 268).

Bekledikçe aklına kötü şeyler gelen Memduh, içinde bulunduğu hâlden kurtulmak için eğlenenlerin arasına karışsa da kısa süre sonra bunu başaramayarak beklemeye devam eder. Artık bahçeden ayrılmaların başladığı bir zamanda Memduh, gelen arabada Rânâ ile Hürmüz’ü görür ve kendisinin yanına geleceklerini düşünür. Ana ile kız onu görmezden gelerek havuza doğru giderler. Memduh ise masumane duygularla peşlerinden koşarak “gönlünü aydınlatacak yıldız” sandığı Hürmüz ile görüşmenin fırsatını kollar:

“Memduh, en kötü ihtimalleri aklına getirerek kendi kendini müteellim ediyordu. Bahçedeki neş’eli kalabalığın arasına katılarak, lâkaydane piyasa ediyor gibi görünüyor, fakat üç beş adım atar atmaz gene tekrar gayriihtiyarî kapının önüne geliveriyordu.

Semtleri Çamlıcaya uzak olanlar avdete başlamışlardı. Kalabalık yavaş yavaş seyreliyordu. Delikanlı artık ümidini kesmek üzere iken, kapının önünde duran temizce bir kira arabasından iki süslü hanım indi. Memduhun yüreği o anda hızlı hızlı çarpmağa başladı. Bu gelenlerde Rânâ ile Hürmüzü tanımıştı.

Kenara çekilip onlardan bir iltifat bekledi. Lâkin tam o esnada Üsküdar mutasarrıfının faytonu araya girdi. O geçip gidinceye kadar da Memduh sevgilisinin izini kaybetti.

Arkalarından deli gibi atıldı. Nazarı dikkati celbeden bir isticâl ile bahçenin dolambaçlı tarhları arasından seğirtiyordu. Tâ nihayette, büyük havuzun hizasında kendilerine yetişti.” (Talu, 1939: 269).

Rânâ ile Hürmüz'ün yanlarına giderek özellikle Hürmüz'den herhangi bir iltifat bekleyen Memduh, ana ile kızın umursamaz tavırlarına oldukça şaşırır. Aldığı mektupla karşılaştığı vaziyetin birbirinden çok farklı olması Memduh'un şaşkınlığını gizleyememesine sebep olur, umumî yerde iki kadınla uzun süre konuşmasının dikkat çekeceğini bilmesine rağmen Hürmüz'le konuşmaya çalışır. Hürmüz'ün verdiği cevaplar sonrası afallayıp hayal kırıklığına uğrayan Memduh, onların yanından uzaklaşır. Romanda Millet Bahçesi Memduh'un karşılıksız aşkının mekânı olur:

"Hürmüzün yüzüne bakıyor, ondan, vaziyeti aydınlatmağa faydası olacak bir hareket bekliyordu. Halbuki fettan kız, nazarlarını yere eğmiş, ısrarla çakılları seyrediyordu.

Böyle umumî yerde, bir erkeğin, iki kadınla muhavereyi daha ziyade uzatması başkalarının, ve bilhassa zabta memurlarının nazarı dikkatini celbedebilirdi. Onun için ayrılmak lâzım geliyordu. Fakat Memduh, ne türlü olursa olsun, Hürmüzden bir şey anlamadan uzaklaşmak istemiyordu. Hitabını doğrudan doğruya ona tevcih ederek, sordu:

-E, siz nasılsınız bakalım, küçük hanım?

-Teşekkür ederim efendim.. iyiyim!

Bu cevabı verirken kızın kılı bile kıpırdamamıştı. Gözleri hâlâ yerde idi. Tavrında öyle bir kayıtsızlık vardı ki, Memduha mektub yazıp da gönderen sanki o değildi. Bu vaziyet karşısında biçare Memduh afalladı. Başka bir şey söylemeğe cesaret bulamıyarak, kadınları selâmladı ve döndü." (Talu, 1939: 270).

Karşılaştığı muameleden sonra Üsküdar İskelesi'ne inip Boğaz vapuru bekleyen Memduh, yaşadıklarını düşünerek bir anlam vermeye çalışır. Romanın bu bölümünde Hürmüz'ün soğuk tavırlarını yorumlamaya çabalayan Memduh'un içine düştüğü sevdanın zorluğunun boyutları çarpıcı şekilde aktarılır. Vücudunda ve ruhunda sevdanın tesirini şiddetle hisseden Memduh, Hürmüz'ü Millet Bahçesi'nde bırakıp döndüğüne pişmanlık duyar, yabancıların ona bakma ihtimalinden bile korkarak kendi kendine kızar. Bu duygularla vapura binip Üsküdar'dan uzaklaştıkça pişmanlığı artar.

Kemal Râgıp'ın *Bir İzdivacın Hikâyesi ve Kapalı Kutu* eserinde Fahir, İsviçre'de bulunan Âdil Bey'e kadın yazısı taklit ederek bir mektup gönderir. Düzmece olan mektupta Âdil'e İsviçre'nin güzelliği karşısında Çamlıca'daki yapılan "yaramazlık"ların unutulmasından dolayı sitem edilir. Romanda geçen bu bölümden hareketle Çamlıca'nın o dönem genç sevgililerin buluşup görüştüğü تنها ve serbest bir aşk mekânı olduğu yorumunda bulunmak mümkündür:

"Fahir bir gün postahânedenden bir mektup aldı; pullar İsviçre'nin yazı tanımadığı bir kalemdi. Açıp da okuyunca hatırladı ki Mübeccel'in ifşâatı onu çıldırtıp altüst ettiği zamanlarda bir aralık şeytânî bir fikre kapılmıştı. Âdil Bey'in İsviçre'deki adresine bir mektup yazmış, onda kadın yazısına benzer bir yazı ile 'İşitiyorum ki İsviçre'nin bedâyii Çamlıca'da yaptığımız yaramazlıkları unutturmuş. Fakat eski dostlar arasında hayâli silinmemiş bir sîmâ kaldı ise şu adrese mektup yazmanızı rica ederim'... gibi bir lisan kullanmıştı. Aklınca Çamlıca gibi yaramazlık gibi kelimelerin telaffuzu Âdil'de bazı eski hatıralar uyandırabilirdi. Muallâ ile aralarında bir şey varsa bu, imza yerine tek bir harf konmuş mektuba gelecek

karşılıktan hayli mânâ çıkarmak kâbil olacak diyordu. Hâlbuki cevap hiç de umduğu gibi olmadı:

Lozan 9 Kânûn-ı evvel 921

Mektubunuz yirmi gün seyahatten sonra geldi. Buyurduğunuz veçhile İsviçre'nin bedâyii ne için Çamlıca'da yapılan 'yaramazlıkları' unuttursun şüphesiz, gençlik iktizâsı bu gibi yaramazlıklar ekseriyetle târih-i şebâbın ilk sayfalarında tesadüf edilen hâtıraları teşkil eder." (Kemal Râgıp, 2014: 124).

Necdet Rüştü Efe'nin *Aşkın Gözü* (Efe, 1928) adlı manzum romanında Suzan ile Çamlıca'daki köşklerine edebiyat muallimi olarak gelen Bülent zamanla birbirlerini severler. Bülent ilk zamanlarda derslere Kadıköy'deki evinden gelip gider. Aradan geçen bir aylık süre sonunda Ahmet Bey, yaz sıcağında o kadar yolu çekmesini istemediği Bülent'e köşkte bir oda hazırlatır, Bülent o günden sonra köşkte kalmaya başlar. Köşkte kalmaya başladığı günden itibaren gündüzleri tabiatı seyreden Bülent gece ise rüyalara dalar. Bir gece rüyasında bahçede dolaşırken Suzan'ın da orada olduğunu görür ve Bülent ile Suzan yakınlaşırlar, uykudan uyandıktan sonra da rüyasının tesirinde kalan Bülent, Suzan'ın da kendisini sevdiğini anlayınca çok mutlu olur. Bülent ile Suzan için beraber geçirdikleri her an çok kıymetlidir ve Çamlıca onlar için aşkın mekânı olur.

Ahmet Bey artık yaşlandığını düşünerek ölmeden önce kızının mürüvvetini görmek isteğiyle onu nişanlamayı düşünür. Bülent ile Suzan'ın aralarındaki muhabbetten habersiz olan Ahmet Bey, bir gün kızına onu nişanlayacağını söyler. Kendisine bağlı ve itaatkâr olan kızının bu teklife karşı çıkmasına önce çok şaşırır ve sonra da sinirlenir. Suzan'ın bu davranışının nedenini düşünerek Bülent ile Suzan'ın birbirlerini sevdiğini anlar, Bülent'i köşkten gönderip kızını da düşündüğü kişi ile evlendirir. Bu yaşananlar neticesinde Bülent ile Suzan kavuşamazlar.

Kemalettin Tuğcu'nun *Saadet Borcu* (Tuğcu, 1943) romanında Burhan müfettiş olarak İstanbul'a tayin edilince Fazıl'a yakın olmak için Şemsipaşa'da küçük bir köşk tutar. Burhan, Aysel, Fazıl, Günsel hep beraber vakit geçirmekten hoşlanırlar. Bir gün Çamlıca'ya gittiklerinde Aysel uzun zamandır hissettiklerini Burhan'a açıklar. Birbirlerine olan sevgilerini anlatan Burhan ile Aysel için Çamlıca aşklarının mekânı olarak onlara âdeta eşlik eder.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Batak* (Baltacıoğlu, 1943) romanında Üsküdar'da yaşayan Ahmet'in birçok gönül macerasından bahsedilir. Ahmet'in neredeyse birlikte büyüdüğü komşu kızı Aydın ile de bir macerası olur. Aydın, bir gün giydiği kıyafet ile Ahmet'in gözüne çok güzel görünür, Ahmet kızı öper. Aydın'ın kendisine karşılık vermemesine şaşırarak Ahmet, bir gün evinin tavan arasında iş yaparken gözü Aydın'ın evinin penceresine ilişir. Aydın'ın bir kızla sarmaş dolaş hâli Ahmet'i âdeta igrendirir.

Ahmet bir pazar günü Kız Kulesi Parkı'nda arkadaşları ile eğlenirken orada bulunan bir kadını çok beğenir. Ahmet'in gönül macerası yaşadığı kişilerden olan Piraye'nin Çamlıca Kız Lisesi'nde okuduğu dile getirilir. Ahmet, aşklarından biri olan Zehra'yı önce Kısıklı'da görür, sonra vapurda ve tramvayda da birkaç kez daha karşılaşırlar.

Nezihe Muhittin'in *Bir Yaz Gecesi* romanında Çamlıca'daki köşkte düğünü olan Sermet, düğün esnasında gelini terk edip gerçekten sevdiği Ferda ile kaçır. İki âşık bir sandal ile denize açılır, parlak bir Ağustos gecesinin tabiatının güzelliği aşklarına bir dekor olarak romanda şu cümlelerle aktarılır:

"Parıl parıl yıldızlarıyla, ay ve güneşiyle bütün bir cihan... Işıkları, nağmeleriyle bu sıcak yaz gecesi!.. Ebediyete kadar.. ölümden bile sonrası! Hepsi iki çift dudağı birleştiren büyük ve âmansız kudretin dekoru ve sahnesiydi." ([Tepedenligil], (t.b): 8).

Çengelköy ile Vaniköy arasında sandal içinde birbirlerine kavuşan âşıklar erguvan ağaçlarının gölgesinde, durgun sularda aşklarının en mesut dakikalarını yaşarlar. Deniz, ay ve ağaçlar bu sessiz ve karanlık gecede onların aşklarının şahitleridirler. Tabiatın bağrında sevdalarını yaşayan âşıklar için bu manzara aşklarını tamamlayan bir unsur olarak şu ifadelerle yansıtılır:

"Çengelköyle Vaniköy arasındaki kayalık تنها, ılıgın ve erguvan ağaçlarının gölge saldığı çit duyulan durgun kıyılarda bir sandal dolaşıyordu. Derin bir uykuya dalgın iki ıssız köyün birleştiğı küçük koyun düz, berrak, kıpırdamıyan yumuşak ve şeffaf suları o sıcak Ağustos gecesini bütün erguvan ağaçlarının gölgeleriyle beraber bir aşk hikâyesinin en güzel bir tablosu halinde emiyor. Berrak ve durgun sularda belli belirsiz kayan sandalda bir çift sevgili birbirine sarılmış o hazin aşk hikâyesinin en mesut dakikalarını terennüm ediyorlar...

...

Sandal boşalmış gibi... İçinde kimseler görünmüyor.. ay artık şarkı söylemiyor, Kandilli korusunun koyu nefti korularına çekilmiş, dalgın dalgın, üstünde büyük ve parlak gümüş selvi ışıltıyan akıntıya kapılıp kapanan boş sandalın tâ içine bakıyor...

Sandal boş değil, beşiğinde birbirinin kollarına sokulmuş, iki sevdalı var. Ay gamlı ve solgun yüzünü iğmiş onlara acıklı bir ninni söylüyor ve üstlerine gümüş pullu şeffaf bir ipek örtü seriyor... Sandal ışıltılar içinde çırpına çırpına gümüş selvi üstünde sallanıyor ve kayıyor." ([Tepedenligil], (t.b): 13-14).

Gecenin karanlığında sessiz ve sakin şekilde sevdalarını yaşayan ve herkesten kaçabilen âşıklar, gecelerine şahit olan ay ve yıldızların kaybolup gitmesine ve günün ağarmasına üzürlüler. Gecenin bitmesiyle aşk sahnelerinin de fenaya ereceğı korkusuna kapılırlar:

"-Her şey fani. Aşkımızın sahnesi kapanıyor sevgilim. Yıldızlı gökyüzü ağarıyor, ışıklar sönüyor. Bize ninni söyleyen müşfik ruhlu ay kayboldu... O misilsiz yaz gecesi silindi." ([Tepedenligil], (t.b): 17).

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Garip bir İzdıvaç* romanında Zeynep, hasta olan Naciye'nin yanına Kandilli'ye gider. Orada bir müddet kaldıktan sonra bir gün eşi Halûk da Kandilli'ye gelir. Bir süredir görüşmeyen Zeynep ile Halûk o gün güzel vakit geçirme adına rasathane civarlarına çıkarlar. Yolda bazen durup Emirgân, Rumelihisarı ve Bebek sırtlarının tabii güzelliğini seyrederek. Bu güzel zamanların büyüsunü bozmamak adına pek fazla konuşmayan eşler için Kandilli bir aşk mekânı olarak romanda yer alır:

"Haydi gezmeğe gidelim. Kandilli'ye niçin geldiğimi şimdi anladım: Niyetim rasathaneyi ziyaret etmektir..."

Şen bir kahkaha ile yola düzöldüler. Zeynep bu güzel saatlerin hâtrasını ömrünün sonuna kadar kalbinin en sıcak köşesinde saklayacağını hissediyordu.

İkisi de şen, ikisi de mesuttular. Kâh kol kola, kâh elele tepelere çıkıyorlar, ağaçlar arasında durup Emirgân, Rumelihisarı ve Bebek sırtlarının ihtişamını seyre dalıyorlar tekrar yollarına devam ediyorlar ve bu güzel anların zevkini bozmamak için pek az konuşuyorlardı." (Berkand, 1983: 158-159).

Muazzez Tahsin Berkand'ın *Sarmaşık Gülleri* romanında Çamlıca bir aşk mekânı olarak geçer. Gülseren ile Necip birlikte güzel vakit geçirmek adına bir gün Çamlıca'ya giderler. İki sevgili beraber olmaktan büyük keyif alırlar, onların bu neşeleri Çamlıca'ya vardıklarında da devam eder. Çamlıca yokuşunu el ele çıkan çiftin burada yemeklerini yedikten sonra kahvelerini içip "dünyanın en harikulade manzaralarından birini" beraber seyrettikleri vurgulanır. Gülseren ile Necip manzara eşliğinde Çamlıca'nın güzelliğinden, buraya ait yazılardan ve burada yaşamış edebiyatçılardan konuşurlar. Çamlıca hakkında bestelenen şarkılardan ve burası ile ilgili hemen her şeyden büyük bir zevk alarak sohbet ederler. Romanın bu bölümünde Çamlıca'nın Gülseren ile Necip'in aşklarının mekânı olmasının yanında tabii güzelliği ve sanatsal yönüyle de başlı başına bir kültür hazinesi olduğu şu cümlelerle dile getirilir:

"Bu neşeleri, Çamlıcaya vardıkları zaman da devam etti, yokuşu elele çıktılar, güle söyleye ve büyük bir iştihâ ile öğle yemeğini yediler, kahvelerini ve sigaralarını içtiler, ayaklarının altına serilen, dünyanın en harikulâde manzaralarından birini seyrettiler.

Neler konuştular? Biri gelip bunu onlara sorsa, cevap vermekte güçlük çekeceklerdi. Çünkü muayyen bir mevzuları yoktu. Biri rastgele bir şeyler söylüyor, öteki buna yakın bir şey anlatıyor, havadan, sudan, Adalardan, edebiyatımızdan Çamlıcaya ait yazılardan, orada yaşamış şairlerden, romancılardan, Çamlıca hakkında bestelenen şarkılardan, velhasıl buldukları yerle uzaktan ve yakından alakalı her şeyden konuşuyorlardı. Hattâ bir ara Necip coşarak birkaç şiir okudu." (Berkand, 1965: 229).

Bekir Büyükarkın'ın *Cadıların Kırbacı* romanında Bedri, kendisinden uzun süredir uzak kaldığı sevgilisi "Zu-zu" dediği Zehra'yı hatırlar. Bürosunda geç vakte kadar çalıştıktan sonra evine dönüş yolunda gördüğü kadını Zehra'ya benzetir. O kadının Zehra olmadığını anladıktan sonra geçmişte Zehra ile birlikte vakit geçirdiği zamanları ve mekânları hatırlar. Çamlıca tepeleri ve burada batan güneş de Bedri'ye Zehra'yı hatırlatan izler barındırır. Romanın bu bölümünde Bedri'ye Zehra'yı ve birlikteliklerini hatırlatan mekânlar şu satırlarla aktarılır:

"İstanbul yine bana zehir olmuştu.. Boğaz'ın büyük bir kıvraklıkla akan sularında o vardı. Kâğıthane deresinin balıkçı sahillerinde, Çamlıca tepelerinde batan güneşte, harap bir kahvenin önünden akan küçük çeşmede onun izleri saklıydı. Artık kâinata hortlayan bir Nedim yerine hortlayan bir Zu-zu hâkimdi!" (Büyükarkın, 2011: 222).

İhsan Koza'nın *Senede Bir Gün* (Koza, 1946) romanında Bulgaristan'ın Yanbolu şehrinde yaşayan Nazlı ile Emin nişanlıdır. Nazlı'yı görüp beğenen Kiril, ona sahip olmak ister. Bir bayram günü Nazlı'nın yanına gelerek akşam dere kenarında kendisini bekleyeceğini, gelmezse aralarında engel olarak gördüğü abisi Tosun'u öldüreğini söyler. Ailesinin başına gelebileceklerden çok korkan Nazlı mecbur kalarak akşam Kiril'in yanına, peşini bırakması için yalvarmaya gider. Nazlı'nın Kiril'in yanına gittiğini

öğrenen Tosun da kardeşinin ardından gider. Kiril Tosun' u öldürünce aile Kiril' den kurtulmak için çareyi İstanbul' a kaçmakta bulur. Hilmi Efendi ailesi ile birlikte Nazlı' nın nişanlısı Emin' in sınırı geçeceğini öğrenen Kiril de adamlarıyla onların peşine takılır. Sınıra az bir mesafe kala, arkalarından gelenlerin çok yaklaşmasından dolayı Emin arabadan inip onları oyalamaya çalışırken vurulur, Hilmi Efendi ailesi sınırı geçer ve Emin' in öldüğü haberini alırlar. Aile İstanbul' a yerleşir, Nazlı ise abisinin ve nişanlısının ölümleri üzerine dayanamayarak hastalanır. Babasının ısrarına rağmen kimse ile evlenmez, nişanlısının izini bulamayınca da ölümü bekler. Daha sonra Doktor Fuad' ın gayretleri ile yaşama bir nebze tutunan Nazlı, Emin' i sevdiği ve unutamadığını bildiği hâlde Fuad' ın isteği ile onunla evlenmeye razı olur.

Sınırı geçerken ağır yaralanıp sonra götürüldüğü hapistekilerin yardımıyla iyileşen ve onlarla dost olan Emin, hapisten kaçıp İstanbul' a gelir ve Nazlı' yı görmek için Hilmi Efendi' nin evine gider. Düğün günü nikâh kıyılmadan hemen önce eve ulaşan Emin olanlardan habersizdir. Hilmi Efendi düğün iptal olmasın düşüncesiyle kimseye haber vermeden Emin' i bir odaya alır. Zeynep ile Nazlı ise Emin' in geldiğini nikâh kıyıldıktan sonra fark eder. Üç yıldır beklediği nişanlısı gelmeden hemen önce Fuad ile nikâhlanan Nazlı, hapisten kaçıp İstanbul' a gelen ancak Nazlı' ya kavuşamayan Emin çok üzülür. Kavuşamaları da her yıl senede bir kez olsun görüşüp hasret gidermeyi kararlaştırırlar. Yıllar sonra görüştükleri gün olan 12 Ağustos, kavuşamayan âşıkların Çamlıca' da her yıl buluştukları gün olur. Tam kırk yıl boyunca her 12 Ağustos günü Çamlıca' da buluşurlar. Romanda "İstanbul' un en güzel manzaralı yeri" olarak geçen Çamlıca, kendi varlığını bir başkasına aktaran (Özdenören, 2014: 90) iki sevdalının kırk yıllık aşk mekânı olması açısından önemlidir.

Abdullah Ziya Kozanoğlu' nun *Battal Gazi* romanında Ayasofya' da ilk kez karşılaştıklarında birbirilerini seven Elenora ile Battal Gazi, Elenora' nın "[a]yın altın yaldızlı ışıkları Hirisopolis' in üzerinden Marmara" (Kozanoğlu, 1957: 123-124) tarafını aydınlattığı gecede Battal' ın yanına gelmesi ve orada saatlerce beraber olmalarıyla Elenora ile Battal o gece sevda ateşine tutulurlar.

Ahmet Hamdi Tanpınar' ın *Huzur* adlı eseri bir İstanbul romanı olmasının yanı sıra Nuran ile Mümtaz' ın aşkını da işleyen bir eserdir. Romanın önemli kırılma noktaları Mümtaz ile Nuran' ın aralarındaki ilişki bağlamında şekillenir (Kırımlı, 2006: 344). Eserde Mümtaz' ın ağzından kadın güzelliğine dair söylenen ifadeler dikkat çekicidir. Mümtaz için kadın güzelliğinin şartları "İstanbullu olmak ve Boğaz' da yetişmek" tir. Bu yönüyle romanda "Boğaz, insanı besleyen ve şahsiyetini zenginleştiren, kültür değerleriyle ve tabii güzelliğiyle bir aşk mekânı şeklinde canlanır." (Koç, 2014: 114). Aşk mekânı olarak nitelenebilecek Boğaziçi "iki genç entelektüel arasındaki aşkı harekete geçiren bir motif oluşturur" (Okay, 2012: 183). Mümtaz için kadın güzelliğinin İstanbullu olmak ve Boğaz' da yetişmek dışında diğer önemli şartı ise Nuran' a benzemesidir. Boğaz' da yetişen ve Kandilli' de yaşayan Nuran, Mümtaz' ın sevdiği kadın olarak romanda yer alır:

"Mümtaz için kadın güzelliğinin iki büyük şartı vardı. Biri İstanbul' lu olmak, öbürü de Boğaz' da yetişmek. Üçüncü ve belki en büyük şartının tıpkı tıpkısına Nuran' a benzemek" (Tanpınar, (t.b): 68).

Romanda mekân ile musiki arasında önemli bir ilişki vardır, bu ilişkiyi tamamlayan diğer önemli bir unsur da sevilen kadındır. Mümtaz için İstanbul, Boğaz,

musiki ve sevdiği kadın âdeta bir bütün hâline gelir, her bir unsur diğerinin tamamlayıcısıdır. “Boğaz’da yetişen Nuran, Mümtaz’ın gözünde âdeta Boğaz’ın bir unsuru” ve Boğaziçi medeniyetinin unsurlarını “şahsiyetinde toplayan bir kadındır.” (Koç, 2014: 115). Boğaz, ikilinin aşkının mekânı olmakla birlikte Mümtaz zihninde Boğaz’ı ve sevdiği kadını âdeta birleştirir. O kadar ki Mümtaz ara sıra kendi kendisine “Birbirimizi mi, yoksa Boğaz’ı mı seviyoruz?” (Tanpınar, (t.b): 68) diye sorar. O, zihninde birleştirdiği ve birbirinin tamamlayıcısı gördüğü İstanbul, Boğaz, musiki ve sevdiği kadını birbirinden ayıramaz. “İstanbul, Boğaz ve musiki Nuran’ın şahsında toplanmış bir şekilde” (Koç, 2014: 116) ruh dünyasında birleşir:

“ne İstanbul’u, ne Boğaz’ı, ne eski musikiyi, ne de sevdiği kadını birbirinden ayırmağa imkân bulamazdı. Çünkü Boğaz onlara mazisiyle, hiç olmazsa bazı mevsimlerde kendiliğinden ayarladığı günün saatleriyle, o kadar canlı hatıranın konuştuğu değişik güzelliğiyle hazır bir hayat çerçevesi getiriyordu. Eski musikiye gelince, o kadar sıkı nizamlar içinde kıvranan, fırtına ve gül yağmurlarını boşaltan diyonizyak cümbüşüyle, insana telkin ettiği bütün ömrünce tek düşüncenin, tek ihtirasın avı ve nezri olmak, onun ocağında yanıp kül olduktan sonra, tekrar yanıp tekrar kül olmak için dirilmek fikri ve birbirlerini çok eski ve âdeta unutulmuş güzelliklerin içinden arayıp bulmak zevkiyle bu hazır ve türlü ihtimali karşılayacak derecede zengin hayat çerçevesini doldurmağa teşvik ediyor, bunu yapabilmeyenin yolunu gösteriyor, onu yaşamaya içten onları hazırlıyordu.

Kaldı ki, eski musikimiz insanı yok eden, yahut bir hayranlık duygusunda tüketen sanatlardan değildir. Bütün o evliya ruhlu ve tevazulu ustalar, sanatlarının zirvesi ne kadar yüksek olursa olsun, insan hayatının içinde kalıyorlar ve onu bizimle beraber yaşamaktan hoşlanıyorlardı.” (Tanpınar, (t.b): 118)

Geçmişte Libadiye’de oturan Nuran daha sonra Boğaz’da Kandilli’de yaşar. Mümtaz ile geçirdikleri bir günün ardından Kandilli’ye beraber giderler, Mümtaz, Nuran’ı Kandilli’deki evine bırakır. İki sevgilinin yürüdüğü Kandilli İskelesi’nden Nuran’ın evine kadar giden yollar, sokaklar, çıktıkları yokuşlar, sokak başındaki büyük çınar ağacı, aldıkları bahar kokuları ve duydukları çeşme ve kurbağa sesleri romanda ayrıntılarıyla yer alır:

“Kandilli’ye beraber çıktılar. Sanki her zaman böyle oluyormuş gibi iskelenin tahta döşemesi üzerinde beraberce yürüdüler, Mümtaz kapıdaki memura ikisinin biletini birden verdi ve adam hiç şaşırmadan aldı. İskele meydanından beraberce geçtiler. Yokuş yukarı yürümeğe başladılar. Birbirlerinin varlığına sarılmış yürüyorlardı. Biraz sonra genç kadının ayağı bir taşa takıldı; Mümtaz koluna girdi. Solda bir sokağa saptılar. Sonra küçük bir yokuş daha çıktılar. Genç kadın dar bir sokağın başında ondan ayrıldı:

-Bu bizim bahçe... Ev öbür tarafta, siz gelmeyin artık, dedi.

Başlarının üstünde bir sokak feneri, büyük bir çınarı sanki içinden aydınlatıyordu. Üstlerine yaprak yaprak sökülen bu aydınlığın altında, bahar kokuları, çeşme ve kurbağa sesleri içinde birbirinden ayrıldılar.” (Tanpınar, (t.b): 108).

Eserde yer alan bu ayrıntılar anlatıcının iki âşığın Kandilli’den Nuran’ın evine beraber gitmeleri hakkında “birbirlerinin varlığına sarılmış yürüyorlardı” ifadesini tamamlayıcı mahiyettedir.

Mümtaz, Nuran'ın Kandilli'deki evine misafir olup aile efradıyla tanıştıktan sonra sürekli Nuran'ın ev hâllerini düşünür. Uzun süre tahayyül ettiği bu ev, içine girdikten sonra da hayallerini süslemeye devam eder. Mümtaz için âdetâ her şey Nuran ile anlam bulur, Nuran ile ilişkisi kadar değer kazanır. Kandilli'deki ev de Nuran'ın âleme yaydığı efsunlu havanın başladığı mekân olması bakımından önemlidir:

“İşte Kandilli'deki ev, bu mucizenin en fazla değiştirdiği sofasının, aralarına çitalar konmuş tahtalarına bile mücerret bir hakikat gibi Nuran'ın sindiği bu âlemlerin en değişiki, en harikalısıydı. Ve bu değiştirici füsün, oradan başlayarak kademe kademe bütün hayata yayılırdı.” (Tanpınar, (t.b): 147).

Huzur romanında Nuran ile Mümtaz İstanbul'un tabii güzelliğindeki musiki armonisinde aşklarını yaşarlar (Güneş, 2018: 91). İstanbul, âdetâ Mümtaz ile Nuran'ın aşkını tamamlayan bir unsur olarak romanda işlenir. Âşıkların birlikte yaptığı İstanbul ve Boğaz gezileri eserin önemli bir yanındır. İki sevgili “Türk İstanbul'un en güzel köşelerin[i]” (Tanpınar, 2008: 139) beraber dolaşırlar. Bu gezilerin birinde Ada'dan dönen vapurda, Sarayburnu açıklarına gelindiğinde kendilerini eşsiz bir Üsküdar manzarası selamlar. Mümtaz ile Nuran'ın gezip gördüğü yerler “aşkın, doyumsuz güzelliklerin yaşandığı mekânlar” (Törenek, 2012: 81) olup iki âşığın Üsküdar açıkları ve Kız Kulesi manzarası eşliğinde yaşadıkları duygular âdetâ “göz için bir lezzetten, bir ruh miracına kadar her imkânı” tattırır:

“Üsküdar açıkları, lodoslu akşamın suda kurulmuş malikânesi olmağa başlamıştı. Sanki Kızkulesi'nden Marmara açıklarına kadar denizin altına, su tabakalarının arasına yer yer, iyi dövülmüş bir yığın mücevher parıltısından geçirilmiş bakır levhalar döşenmişti. Bazan bu bakır levhalar suyun üstünde yüzüyor, âdetâ mücevher salları yapıyor, bazan da primitif resamlarda mağfiretin timsali ışığın kaynaştığı derinlikler gibi hasretle, bir hakikate yükseliş arzusu ile dolu, büyük ve kıpkırmızı uçurumlar açıyordu.

Bu, sıcak renklerin göz için bir lezzetten, bir ruh miracına kadar her imkânı denediği andı.” (Tanpınar, (t.b): 101).

Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Çamlıcadaki Eniştemiz* romanında Çamlıca'nın geçmişte âşıklar için önemli bir mekân olduğu, burasının âdetâ bir “aşk toprağı” olduğu vurgulanır. Âşıkların Çamlıca Tepesi'nde buluşup birbirlerine bağlılık yeminleri ettiği, hemen her İstanbullunun Çamlıca'ya ait bir gönül hatırası olduğu şu satırlarla anlatılır:

“Tâ eskiden, Çamlıca demek, hem çam, hem fıstık ağaçlarıyla dolu büyük korular demekmiş. İnsanlar burada ulu uğultularını ve engin kokularını duydukları bu yüksek huylu ağaçlar altında huşû ile dolaşırlarmış! Daha, bir yükselişe benzeyen aşkı duyanlar bu yüksek tepenin cazibesine tutularak buraya gelirler ve tepe onlara aşkın ve ebediyetin kudsiliğini öğretmiş gibi, burada birbirlerine vefa ve sadakat yeminleri ederlermiş! Sonradan Büyükadanın olduğu gibi, burası âdetâ bir aşk toprağıymış. Her İstanbullunun Çamlıca'ya ait mutlaka bir gönül hâtrası olurmuş!” (Hisar, 1996: 22-26).

Kerime Nadir'in *Ormandan Yapraklar* ([Azrak], 1978) romanında Peri, Ayşe'ye yazdığı mektubunda koleje giderken Boğaziçi'nde Kandilli'nin küçük aktarma vapurunda Mennan'la karşılaşmalarından ve sonrasında ona beslediği duygulardan bahseder.

Sonuç

Aşk konusunun en çok işlendiği edebî türlerden biri romandır. Türk ve Dünya edebiyatında başyapıt kabul edilen aşk romanları farklı dillere çevrilerek yıllardır insanlar tarafından ilgiyle okunur. Aşk, insanın iç dünyasıyla ilgili olduğu gibi dış dünyası da aşkı besleyen ve tamamlayan önemli etkenlerdendir. Bundan dolayı aşk ile bağdaştırılan ve özdeşleştirilen mekânlar vardır. Boğaz'ı, Üsküdar ve Çamlıca'sı, Adalar'ı ve daha birçok tabii güzelliği ve sunduğu manzarasıyla İstanbul, kimi romancılar tarafından aşk şehri kabul edilerek eserlere aşk mekânı olarak girmiştir. Aşk duygusunun işlendiği ve mekânın İstanbul olduğu birçok romanda Üsküdar, özellikle de Kandilli, Sultantepe ve Çamlıca, manzarası ve tabii güzellikleri ile çiftlerin aşklarına şahitlik eden, kişilerin aşklarını yaşadığı, sevdalarına güzellik katan aşk mekânı olarak eserleri zenginleştirir.

Tanzimat sonrası gelişen Türk edebiyatında sanatçıların âleme baktıkları iki tepeden biri Çamlıca'dır. Çamlıca'da yaşayan, gezip dolaşan ve buradaki konaklarda edebiyat sohbetlerinin içinde büyüyen nesil için Çamlıca bir fikir sanat ve edebiyat merkezi mesabesinde. Bu neslin hâtıra, şiir, hikâye ve roman türündeki eserlerinde özelde Çamlıca genelde Üsküdar en önemli mekânlardandır. Bu dönemden sonra da sanatçıların Üsküdar'a olan ilgisi günümüze kadar devam eder. 1923-1950 dönemi Türk romanlarında Üsküdar'ın aşk mekânı olarak eserlerde yer aldığı dikkat çeker. Yazar ve şairlerin eserlerinde Üsküdar'ın şehircilik anlayışı ve mimarisini, tabiatını ve doğal güzelliklerini, gündelik ve sosyal hayatını, mazarını, Üsküdar'ın dinî ve manevi yönünü ve daha birçok hususiyetini en ince detaylarına kadar ele almalarının yanında önemli bir aşk mekânı olarak işledikleri görülür. Üsküdar'ın hemen her yönünün diğer edebî türlere olduğu gibi romanlara da yansımalarıyla hem Üsküdar'ın özellikleri millî hafızaya alınmış hem de şehrin portresi tamamlanmış olur.

Türk romanlarında "İstanbul'un en güzel manzaralı yeri" olarak geçen Çamlıca, çiftlerin bazılarının ilk kez karşılaştığı ve âşık olduğu, bazı çiftlerin Çamlıca yokuşunu el ele çıktığı, kimi âşıkların "dünyanın en harikulade manzaralarından birini" beraber izledikleri aşk sahnesi olarak yer alır. Tabiatın bağrında sevdalarını yaşayan âşıklar için bu manzara onların aşklarını tamamlayan önemli bir unsur olarak işlenir. Romanların bazılarında Çamlıca'nın geçmişte âşıklar için önemli bir mekân olduğu, burasının âdeta bir "aşk toprağı" olduğu vurgulanır. Âşıkların Çamlıca Tepesi'nde buluşup birbirlerine bağlılık yeminleri ettiği, hemen her İstanbullunun Çamlıca'ya ait bir gönül hâtırası olduğu dile getirilir. Âşıklar manzara eşliğinde Çamlıca'nın güzelliğinden, buraya ait yazılardan ve burada yaşamış edebiyatçılardan konuşurlar. Çamlıca hakkında bestelenen şarkılardan ve burası ile ilgili hemen her şeyden büyük bir zevk alarak sohbet ederler. Bu hususiyetiyle Çamlıca, 1923- 1950 dönemi Türk romanına çiftlerin aşklarının mekânı olmasının yanında tabii güzelliği ve sanatsal yönüyle de başlı başına bir kültür hazinesi olarak yansır.

Kaynaklar

- Ayvazoğlu, B. (2015). *Aşk Estetiği*. İstanbul: Kapı Yayınları.
[Azrak], K. N. (1978). *Ormandan Yapraklar*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
Baltacıoğlu, İ. H. (1943). *Batak*. İstanbul: Sebat Basımevi.
Berkand, M. T. (1965). *Sarmaşık Gülleri*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
Berkand, M. T. (1983). *Garip Bir İzdivaç*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
[Beyatlı], Y. K. (1970). *Üç Tepe: Eğil Dağlar* içinde (316-322. ss.). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

- Büyükkarın, B. (2011). *Cadıların Kırbacı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Efe, N. R. (1928). *Aşkın Gözü*. İstanbul: İktisad Matbaası.
- Emil, B. (1989). *Reşat Nuri Güntekin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Fromm, Erich. (2021). *Sevme Sanatı*. (Çev. Işitan Gündüz). İstanbul: Say Yayınları.
- Güneş, M. (2018). *Şehre Yansıyan Medeniyet Edebiyata Yansıyan Şehir: Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Şehir*, Ankara: Hece Yayınları.
- Güntekin, R.N. (t.ba). *Akşam Güneşi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Güntekin, R.N. (t.bb). *Ateş Gecesi*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Hisar, A. Ş. (1996). *Çamlıcadaki Eniştemiz*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kanter, M. F. (2008). *Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Yapı ve İzlek* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Elazığ.
- Kemal Râgıp. (2014). *Bir İzdivacın Hikâyesi ve Kapalı Kutu*. (Haz. Cafer Şen). Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Kırımlı, B. (2006). Bir Aşk Romanı Huzur veya "Ben Neyim ve Bu Hal Neyin Nesi?". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Bahar/19, 343-362
- Koç, M. (2014). Tanpınar'ın Işık, Renk ve Manzara Cenneti: Boğaziçi. *Ahmet Hamdi Tanpınar Araştırmaları Ömrün Gecesinde Sükût* içinde. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Koza, İ (1946). *Senede Bir Gün*. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.
- Kozanoğlu, A. Z. (1957). *Battal Gazi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Mehmet Rauf. (2002) *Karanfil ve Yasemin*. (Haz. Berire Umaz-Pınar Güven). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Okay, M. O. (2012). *Bir Hülya Adamının Romanı: Ahmet Hamdi Tanpınar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özcan, R. (2014). *Türk Romanında Aşk (1872-1900)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özdenören, R. (2014). *Aşkın Diyalektiği*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Talu, E. E. (1939). *Beyaz Şemsiyeli*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Talu, E. E. (2018). *Şevketmeap*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (t.b). *Huzur*. İstanbul: Tercüman Gazetesi.
- Tanpınar, A.H. (2008). *Beş Şehir*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Törenek, M. (2012). *Başka Hayatlar Peşinde: Tanpınar'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tuğcu, K. (1943). *Saadet Borcu*. İstanbul: Türkiye Basımevi.
- [Tepedenligil], N. M. (t.b). *Bir Yaz Gecesi*di. İstanbul: Arif Polat Kitabevi.
- Uzun, M. (1991). Aşk (Edebiyat, Kültür ve Sanat): *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 4, 18-21. ss.) İstanbul: TDV Yayınları.